

Yhteiskunnallinen päätöksenteko ja tutkimustiedon hyväksikäyttö

Jan Rydman

Päätöksentekijä kaipaa "oikeita" tietoja. Miten siis vaikkapa muutokset verotuksessa vaikuttavat työllisyysnäkyymiin, mitä Kioton sopimukset tosiasiansa merkitsevät ja edellyttävät, mistä lopulta on kyse ilmastonmuutoksissa, syrjäytymisissä jne.

Tai mitä pitäisi tehdä erilaisten lajien hyväksi pirstoutuvien elinympäristöjen uhatessa niitä.

Helsingin yliopiston metapopulaatiobiologian tutkimusryhmän tutkija, tohtori Otso Ovaskainen esimerkiksi muistuttaa tässä niteessä, että toimenpiteiden käynnistämiseen tarvittava ekologinen tieto on ollut jo pitkään olemassa, ja torjuntavoiton saavuttamisessa tarvitaankin nyt ennen kaikkea poliittista tahtoa. Tahtoa voisi syntyä kun olisi mekanismit kunnossa tiedon välittämiseen päätöksenteon pohjaksi.

Voi olla, että päätöksentekijän omien ennakkokäsitysten, ideologisten mieltymysten tai toiveajattelun mukaisesti jotkut tutkijoilta saadut vastaukset näyttävät "oikeammilta" tai ainakin "toteuttamiskelpoisemmilta" kuin toiset. Erityisesti taloustieteen alueella kuilu päätöksentekijöiden ja tutkijoiden välillä on toisinaan kasvanut huomattaviin mittoihin. Lamavuosien alussa johtavat taloustieteilijämme tekivät perustellun analyysin ja toimenpide-ehdotukset lamasta ja siitä selviämiseksi tarvittavasta mahdollisimman säädyllisestä, talouden kannalta järkevästä talouspolitiikasta. Vastaus silloiselta valtiovarainministeri Iiro Viinaselta tuli nopeasti: "löytyy meillä parempiakin ekonomisteja". Yksi vähätellyistä, professori Seppo Honkapohja vastasi takaisin yhtä nopeasti: "löytyy sitä parempia valtiovarainministereitäkin". Kuilu näyttäytyi kaikessa kirkkauudessaan.

Taloustieteilijöiden ja päättäjien vaikeasta vuorovaikutussuhteesta kirjoitti tunnettu amerikkalainen taloustieteilijä, Princetonin yliopiston professori Alan S. Blinder vuonna 1991 erinomaisen artikkelin *Kansantaloudelliseen Aikakauskirjaan* (1/1991). Blinder ei suinkaan moittinut ainoastaan päättäjiä, osansa saivat myös tutkijat, tässä tapauksessa taloustieteilijät. Blinder kiteytti ongelman: yliopistoissa on "tärkeämpää olla raikas ja luova kuin olla oikeassa. Nokkelista malleista saa vikkelästi julkaisuja. Reaalimaailman tutkimisen voi jättää vähemmän originelleille ajattelijoille... Akateemiset ekonomistit menestyvät varmimmin keksimällä älykkään todistuksen absurdiille väittämälle". Valtionhallinnossa työskentelevät tutkijat (nuo Viinasen "paremmat asiantuntijat") toimivat taas Blinderin mukaan toisin: siellä on tärkeää "näyttää siltä kuin tuottaisi oikeita vastauksia."

Monet yhteiskunnallisesti tärkeät kysymykset ovat sellaisia, että niihin pakostakin liittyy puhtaan tieteellisen evidenssin tarpeen lisäksi poliittisia tekijöitä ja näkökulmia - luonnollisesti. Tieteellinen tieto on vain osa poliittiseen päätöksentekoon vaikuttavista seikoista. Tutkijoiden saattaa toisinaan myös olla vaikea osallistua avoimesti käytävään poliittiseen keskusteluun; leimakerveet heiluvat herkässä.

Tieteen päivillä järjestettiin 10. tammikuuta kiinnostava keskustelu yhteiskunnallisen päätöksenteon ja tutkimustiedon suhteista. Mistä siis päättäjät tietonsa päätöksenteon tueksi saavat ja hankkivat? Eläkökö päättäjät aina vanhentuneen tiedon varassa? Vain etujärjestöväen vaikutuspiirissä?

Kansanedustaja Maria-Kaisa Aula piti erittäin perusteltuna neutraalimman asiantuntijaväen, tieteellisten neuvonantajien verkoston, vetämistä kiinteämmin poliittiseen valmistelutyöhön. Aula tunnusti auliisti, että tutkimustieto välittyy Suomessa huonosti päätöksentekoon; "etujärjestöjä ja painostusryhmiä kuullaan enemmän kuin esimerkiksi tieteen edustajia."

Samassa tilaisuudessa Suomen Akatemian kehittämisspäällikkö Paavo Löppönen nosti esiin Yhdysvalloissa yleiset *Think-tankit*, valtiosta riippumattomat asiantuntijaryhmät, aivoriihet. Kansanedustaja Kalevi Olinin mielestä Suomeen voitaisiin hyvinkin rakentaa tiedepohjainen neuvontajärjestelmä. Tällaiseen työskentelyyn osallistuvien tutkijoiden tulisi luonnollisesti olla omien alojensa kiistattomia "puolueettomia" asiantuntijoita.

Tieteen päivien avajaisesityksen piti elävä esimerkki tällaisesta tieteen ja päätöksentekijän vuorovaikutuksesta. Sir Robert May, kansainvälisesti erittäin arvostettu oman alansa huippututkija, on toiminut viime vuodet brittihallituksen pää tiede neuvonantajana. Silti hän ei näin vuosina "menettänyt kasvojaan" tai "leimaantunut". Arvostus jatkuu ja niinpä hän tämän vuoden alusta aloitti viisivuotiskautensa Royal Societyn presidenttinä.

Suomessakin olisi luontevasti löydettävissä tällaisia "neutraaleja asiantuntijoita" ja asiantuntijaryhmiä päätöksenteon tueksi. Ei meilläkään uusia elimiä ja organisaatioita tarvita, verkostot ovat jo olemassa. Meillä on valtakunnallisia, yliopistorajat ylittäviä, riippumattomia tieteellisiä organisaatioita: on Suomalainen Tiedeakatemia ja Suomen Tiedeseura, näiden yhteiselin Suomen Tiedeakatemian Valtuuskunta (johon myös teknillis-tieteelliset akatemit kuuluvat) sekä kaikki akatemit ja tieteelliset seurat yhdistävä Tieteellisten seurain valtuuskunta. Näihin ja tieteellisiin seuroihimme sisältyy huomattavaa asiantuntemusta. Tämä korostui myös professori Carl G. Gahmbergin esittämässä Tieteen päivien avaussanoissa jotka tässä niteessä julkaistaan (samaa aihepiiriä kansainvälisten tiedekontaktien näkökulmasta pohtii toisaalla lehdessä myös professori emeritus Jarmo Visakorpi).

Olisiko näiden akatemioiden ja valtuuskuntien pohjalle rakennettavissa verkosto, käytäntö, toimintamalli, jota yhteiskunnallinen päätöksenteko ja -tekijä voisi hyödyntää systemaattisesti ja entistä enemmän? Olisi. Ehkä nyt olisi lopulta otollinen hetki asian edistämiseksi? Voi olla, että näiden em. tiedeakatemioiden ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan tulisi miettiä työnsä organisointia tässä mielessä uudestaan, jotta tällaiseen Tieteen päivilläkin esille nousseeseen haasteeseen voitaisiin vastata. Niin metsä vastaa kuin sinne huutaa?

Se, että tiedemaailmamme keskeiset järjestöt vain odottavat toiveikkaina päättäjien kysyvän heiltä jotakin, ei johda mihinkään pysyvämpiin ratkaisuihin. Jotta usein esitetyt toiveet paremmasta huomioon ottamisesta johtaisivat tulokseenkin, on aloite otettava omiin käsiin: ei riitä, että vain vastataan kun kysytään vaan on vastattava kysymättäkin, oltava aktiivisia, ripeitä, nopeita reagoimaan - Englannissa tämä Robert Mayn johtama Royal Society on sellainen.

Meilläkin rakenteet ovat valmiit. Ei muuta tarvita kuin poliittista tahtoa päättäjien taholla, hienosäätöä ja määrätietoista otetta akatemioiden ja valtuuskunnissa - ja siinä se?

*

Tämän niteen kaikki varsinaiset artikkelit pohjaavat Tieteen päivillä pidettyihin esitelmiin. Näitä kirjoituksia tullaan julkaisemaan tämän talven ja kevään aikana *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä vielä lisää, sekä erillisinä lehden teemanumeroina (esim. nide 3/2001) että yksittäisinä artikkeleina muissa niteissä, jotta päivien anti mahdollisimman laajalti saataisiin julki. Kesään mennessä pyritään saamaan valmiiksi lisäksi Tieteen päivien kirja *Tiede ja elämä* (julkaisijana Tieteellisten seurain valtuuskunta), artikkelikokoelma, joka tällä kertaa kootaan aiheiltaan aiempaa ehyemmäksi valikoimaksi, kokonaisuudeksi.

Ja huhtikuussa alkaa jälleen seuraavien Tieteen päivien valmistelu; päivät pidetään Helsingissä 8.-12.1.2003, mahdollisesti tällä kertaa siis viisipäiväisenä.

Kirjoittaja on Tieteessä tapahtuu -lehden päätoimittaja ja Tieteen päivien pääsihteeri sekä Tieteellisten seurain valtuuskunnan tiedotuspäällikkö.